

Методика. Практика. Експеримент

Від «Школи радості» Василя Сухомлинського до сучасного навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю

Лілія ПАВЛЕНКО,

учитель біології НВК «Корн» м. Донецька, координатор освітньо-виховного Центру здоров'я

Школа – це духовна колиска народу, чим більше піклування про свою колыску виявляє народ, тим блискучіше його майбутнє...

В.О. Сухомлинський

Здоров'я є невід'ємною складовою системи загальнолюдських цінностей. Турбота держави про здоров'я підрастаючого покоління визначає рівень її розвитку та місце серед провідних країн світу. Незважаючи на те, що останнім часом на державному рівні питанню поліпшення стану здоров'я учнів приділяється особлива увага, на практиці у виховній роботі шкіл спостерігаються лише поодинокі випадки успішної реалізації оздоровчої функції освіти. Тому проблема здоров'я учнів потребує аналізу педагогічних поглядів не тільки діячів сучасності, а й минулого. Актуальність новаторських ідей В.О. Сухомлинського щодо зміцнення здоров'я дітей зумовлена як стійкою тенденцією до зниження рівня здоров'я сучасних школярів, так і комплексною перебудовою структури та змісту навчально-виховного процесу, спрямованого на здоров'язбереження й здоров'яформування. Цій проблемі видатний педагог присвятив чимало наукових праць, зокрема третій розділ книги «Павлівська середня школа», деякі підрозділи в книгах «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Проблеми виховання всебічно розвиненої

особистості», окремі статті: «Школа і природа», «Природа. Праця. Світогляд» та ін. [7].

Питання збереження й зміцнення здоров'я дитини в творчості Василя Сухомлинського досліджуються у вітчизняній педагогіці О.М. Іоновою, В.П. Горащук, Н.С. Побірченко, В.Н. Ликовим, В.В. Бучівською та ін. За висновками цих дослідників, гуманістична спрямованість педагогічних поглядів В.О. Сухомлинського виявляється у піклуванні про здоров'я дитини, про розвиток її фізичних і духовних сил [2].

Ідеї видатного педагога щодо збереження здоров'я дітей не тільки збагатили педагогічну науку, а й значно випередили свій час, сприяли чіткому окресленню основних напрямів реалізації оздоровчої функції освіти:

- дотримання санітарно-гігієнічних вимог до зовнішніх умов життя і до режиму праці та відпочинку учнів;
- організація фізичної праці дітей як важливого засобу зміцнення здоров'я;
- підвищення рухової активності в процесі позакласної спортивно-масової роботи і на уроках фізкультури;
- оптимізація активного діяльного відпочинку учнів [7].

За період навчання в школі стан здоров'я дітей значно погіршується. Недостатня оздоровча спрямованість навчально-виховного процесу загалом і фізичного виховання зокрема зумовлена різними причинами: перевантаженням дітей навчальними заняттями, скороченням часу прогулянок на свіжому повітрі, збільшенням тривалості занять, незбалансованим харчуванням, проведенням уроків без урахування хронобіологічних ритмів дітей, психофізіологічних вікових особливостей. Саме ці

фактори В.О. Сухомлинський вважав руйнівними для здоров'я дітей і робив практичні кроки, щоб нівелювати їх у житті Павлиської «Школи радості». У центр своєї освітньої системи він поставив особистість дитини, забезпечення комфортних, безконфліктних і безпечних умов перебування дитини у школі, розвиток та реалізацію її природного потенціалу. Отже, його гуманістично-особистісна педагогіка забезпечувала психотерапевтичну спрямованість у розвитку особистості.

Поява навчальних закладів нової генерації – шкіл сприяння здоров'ю, які своїм пріоритетним завданням визначають збереження і зміцнення здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу, дала змогу створити здорове освітнє середовище. На думку дослідниці Т.І. Бережної, таке середовище охоплює соціально-побутові умови, які оточують дитину, і сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов. Правомірно стверджувати, що соціальне середовище для дитини – це не тільки її довкілля, але й характер виховання, інтереси, установки людей, серед яких вона живе, що в своїй сукупності створюють своєрідний мікроклімат сім'ї [3].

Навчально-виховний комплекс «Корн» як Школа сприяння здоров'ю розробляє і створює здоров'язбережувальне і здоров'яформуюче освітнє середовище, яке охоплює:

- раціональну організацію навчальних занять (тривалість занять і перерв);
- оптимізацію рухового режиму впродовж перебування дитини в школі;
- забезпечення раціонального харчування;
- дотримання санітарно-гігієнічних умов;
- створення сприятливого психологічного мікроклімату;
- впровадження медичного контролю за станом здоров'я учнів під час навчання та проведення оздоровчих процедур.

Характерними рисами нашої Школи сприяння здоров'ю є глибоке розуміння важливості проблеми поліпшення здоров'я дітей, прагнення створити в освітньому закладі оптимальні умови для комфортного навчання, спрямованого не лише на засвоєння учнями певних знань і практичних навичок, але й формування здоров'язбережувальної компетенції. Наші концептуальні позиції збігаються

Таблиця 1

Трансформація ідей В.О. Сухомлинського в діяльності Школи сприяння здоров'ю

Провідні ідеї В.О. Сухомлинського [7]	Концептуальні ідеї Школи сприяння здоров'ю
«Якщо виміряти всі мої турботи і тривоги про дітей, ...то добра половина їх – про здоров'я» (т. 3, с. 103)	Спрямованість всієї шкільної громади (учнів, вчителів, батьків) на здоров'я
«Джерелом здоров'я будь-якого школяра є радість, а саме перебування дитини під враженням казкових, фантастичних образів, зачарування природою» (т. 3, с. 109)	Здоров'я – загальний позитивний стан особистості
«Здоров'я більше залежить від духовного життя, від гармонії здорового тіла і здорового духу» (т. 2, с. 47)	Акцент на вихованні культури здоров'я та розвитку гармонійно розвиненої особистості
«Залежно від стану здоров'я кожна дитина потребує не тільки індивідуального підходу, але й цілої системи заходів, які б зберігали і зміцнювали здоров'я» (т. 2, с. 511)	Системна робота, спрямована на попередження проблем зі здоров'ям учнів
«...спеціальні методи медичної педагогіки розраховані на запобігання шкідливому збудженню, різким переходам від одного емоційного стану до іншого» (т. 2, с. 512)	Інтеграція оздоровчої та освітньої діяльності навчального закладу
«Учитель повинен вміти бачити і розуміти джерела дитячих страждань, дитячого збентеження, озлоблення, байдужості» (т. 5, с. 457)	Здоров'я і освіта – взаємопов'язані цінності. Забезпечення комфортного освітнього середовища
«Повноцінне харчування і фізичне загартування бережуть школярів від хвороб і дають змогу милуватися красою навколишнього світу» (т. 5, с. 13)	Включення учнів у реалії життя та формування навичок власного здоров'ябудування
«Турбота про людське здоров'я, тим більше про здоров'я дитини, – це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не перелік вимог до режиму, харчування, праці, відпочинку. Це насамперед турбота про гармонійну повноту всіх фізичних і духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості» (т. 3, с. 109)	Гармонійний розвиток усіх складових здоров'я (фізичної, психічної, соціальної і духовної)
«Ми намагаємося запобігти розвиткові хвороби, зміцнити захисні сили організму: разом з батьками дитини ми встановлюємо для неї режим праці і відпочинку, режим харчування» (т. 4, с. 126)	Взаємодія школи, батьків та громадськості як активних учасників процесу формування культури здоров'я особистості
«У школі має панувати дух поваги до людської гідності, дух взаємного довір'я вихователів і вихованців, дух віри у людину. Все шкільне життя повинно бути пройняте духом гуманності» (т. 4, с. 496, 550)	Позитивне емоційне ставлення педагогів до дитини, формування успішної особистості
«Без радості неможлива гармонія здорового тіла та здорового духу. Якщо дитина, зачарована красою полів, мерехтінням зірок, нескінченною піснею коників і запахом польових квітів, складає пісню, це означає, що вона знаходиться на вершині цієї гармонії тіла і духу» (т. 3, с. 109)	Акцент на соціальних і екологічних аспектах життєдіяльності дитини

Рис.1. Модель створення здоров'яформуючого освітнього середовища

з прогресивними ідеями Василя Сухомлинського (див. табл. 1). Ми переконані у тому, що у складній, радісно-тривожній, важкій, виснажливій і натхненній праці – створенні Людини – настає період яснішого і мудрішого бачення світу, чутливішого і вимогливішого підходу до особистості вихованця [8].

Такий творчий діалог ідей Василя Сухомлинського з реаліями сучасної школи дав нам змогу розробити модель створення здоров'яформуючого освітнього середовища (див. рис. 1).

В основу нашої моделі покладено детальне вивчення педагогічним колективом і батьківською спільнотою поглядів В.О. Сухомлинського на проблему збереження та зміцнення здоров'я учнів і їх трансформування в умовах нашого навчального закладу.

Реалізація цієї моделі здійснюється завдяки впровадженню освітнього практико-орієнтованого проекту «Витоки здоров'я», метою якого є стимулювання інтересу педагогів та батьків до вивчення педагогічної спадщини Василя Сухомлинського з погляду збереження, зміцнення і формування здоров'я школярів, оволодіння певним обсягом знань та їх практичного застосування. Проект має системний, циклічний і комплексний характер, що дає змогу реалізувати творчий, інтелектуальний та організаційний потенціал учасників на кожному з етапів його впровадження. У ході реалізації проекту проводяться спільні заходи з педагогами і батьками: тренінги, дебати, засідання батьківського клубу «Здорова родина – здорова дитина», педагогічні читання, семінари, семінари-практикуми, свята і розваги, презентації, бесіди, лекції тощо; з учнями: навчання в «зелених класах», подорожі, свята матері, квітів, виставки дитячої творчості, конкурси, заняття в гуртках, спортивні змагання.

Сучасна педагогічна наука розглядає творчу спадщину засновника гуманістичної, новаторської педагогіки у контексті змін нашої дійсності. Його ідеї сьогодні є надзвичайно актуальними і важливими у розв'язанні гострої проблеми суспільства – збереження та зміцнення здоров'я дітей, здобуття ними таких життєтворчих компетенцій, які допомагали б їм бути щасливими в сучасному світі.

Отже, втілення в практику ідей В.О. Сухомлинського щодо виховання здорової дитини створює величезні можливості для формування, збереження, зміцнення і відновлення здоров'я підростаючого покоління.

Література

1. *Барабаш С.* Філософія серця, або гуманізм Василя Сухомлинського // Дзеркало тижня. – 2001. – №39(363).
2. *Бондаренко С.* Проблеми розвитку педагогічних поглядів В.О. Сухомлинського на здоров'я учнівської молоді та перспективи їх реалізації в умовах реформування національної системи / С.Бондаренко, М.Крикуненко // Матеріали наук.-практ. конф. 5-х Всеукр. пед. читань «Василь Сухомлинський і сучасність». – К. – Кіровоград, 1999.
3. *Бережна Т.* Створення здорового середовища навчального закладу як шлях збереження і зміцнення здоров'я учнів / Т.Бережна // Рідна школа. – 2012. – №1–2 (січень–лютий). – С. 45.
4. *Кузь В.* Школа В.Сухомлинського – школа самореалізації особистості учня / В.Кузь // Педагогіка. – 2002. – №5. – С. 12–18.
5. *Родина і школа – обереги здоров'я дитини* // Початкова школа. – 2002. – №9. – С. 36–40.
6. *Сироватко О.* Підходи до формування здоров'язбеігаючого середовища в закладі освіти / О.Сироватко // Директор школи. – №38 (566). – Жовтень. – 2009.

7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К., 1976–1977.
8. Сухомлинський В.А. Как воспитать настоящего человека: (Этика коммунистического воспитания). Педагогическое наследие / сост. О.В. Сухомлинская. – М.: Педагогика, 1990. – 288 с. – (Б-ка учителя).

Анотації

Лілія ПАВЛЕНКО

Від «Школи радості» Василя Сухомлинського до сучасного навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю

У статті аналізується проблема створення здоров'яформуючого середовища в сучасному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю – відповідно до ідей В.О. Сухомлинського і пропонуються практичні заходи щодо їх утілення.

Ключові слова: здоров'я учнів, здоров'яформуюче середовище, Школа сприяння здоров'ю.

Лілія ПАВЛЕНКО

От «Школы радости» Василия Сухомлинского к современному учебному заведению – Школе содействия здоровью

В статье анализируется проблема создания здоровьесформирующей среды в современном учебном заведении – Школе содействия здоровью – в соответствии с идеями В.А. Сухомлинского и предлагаются практические меры по их воплощению.

Ключевые слова: здоровье учащихся, здоровьесформирующая среда, Школа содействия здоровью.

Liliya PAVLENKO

From «The School of Happiness» of Vasyl Sukhomlynskyi to the modern educational establishment – the School of Assistance to Health

The article analyzes the problem of creating the health-shaping environment in the modern educational establishment – the School of Assistance to Health – according to the ideas of Vasyl Sukhomlynskyi and offers the practical steps of their realization.

Keywords: pupils' health, health-shaping environment, School of Assistance to Health.

Упровадження ідей В.О. Сухомлинського в практику формування валеологічної компетентності шляхом реалізації оздоровчої функції шкільної хімічної освіти

Олена ТРУБЧАНИНА,

учитель хімії Родинської ЗОШ I–III ступенів №8 м. Красноармійська,

Раїса ЧЕРНИШЕВА,

кандидат хімічних наук, доцент кафедри природничо-наукових дисциплін та методики їх викладання Донецького ОІППО

Відповідно до положень гуманістично спрямованої педагогічної концепції В.О. Сухомлинського, життя людини, її здоров'я й освіта є непроминальними цінностями. До того ж освіта визначається як найважливіший інструмент підготовки молоді до майбутньої життєдіяльності: «Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежать її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й

інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя» [5].

В умовах сучасного світу актуальним є процес реалізації ідей виховання у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я, гуманізації та валеологізації навчання в освітніх закладах, оскільки нове соціальне замовлення спрямоване на посилення оздоровчої функції шкільної освіти [4]. Відповідно до цього, завданнями валеологізації освіти є виховання в учнів потреби в здоров'ї, формування наукового розуміння сутності здорового способу життя й вироблення індивідуального способу доцільного поведіння.